

Historier om eksotiske frugter

I dette bilag gives en historisk gennemgang af en række eksotiske frugter. Teorien stammer fra Danmarks undervisningsportal www.emu.dk, hvor man kan finde meget mere information om bl.a. eksotiske frugter. Nedenstående er kun tænkt som eksempler. Der findes mange andre gode og spændende fødevarer, man kan fortælle om på Madskolerne.

Ananas (Brasilien)

Ananas stammer højst sandsynligt fra det sydlige Brasilien omkring grænserne til Argentina og Paraguay. Eksperterne er enige om, at det sandsynligvis er i Brasilien, men præcist hvor, er der en del uenighed om. Det skyldes, at indianerne har dyrket planten i lang, lang tid. Derved har planten bredt sig op i Sydamerika til Mellemamerika og ud til øerne i Caribien.

Det var sandsynligvis Colombus og hans besætning, der - som de første europæere - smagte ananas. Det var på hans anden rejse til Amerika i 1493 på øen Guadeloupe i Caribien. Her dyrkede indianerne frugten i deres haver. Godt nok havde Marco Polo i 1299 berettet om denne plante, der voksede i det sydlige Kina. Hvordan de skulle være havnet der, er der ingen forklaring på, for planten og dens familie er amerikansk. Marco Polo's fortællinger var der ingen, der troede på og så vil det være lidt synd for Colombus, hvis han ikke kan få æren for at være den første europæer, der smagte ananas. Vi har jo frataget ham æren for at opdage Amerika.

I hvert fald var det frugterne, som Colombus bragte hjem, der fik betydning for plantens videre historie. Når eftertidens skibe forlod Amerika, tog de ananas med til sejladsen. Det var en lækker spise og et effektivt middel mod skørbug. Det er en sygdom, som mange søfolk har lidt under, på grund af mangel på C-vitamin. Søfolkene må ubevidst om sammenhængen have mærket en effekt af spisningen. De plantede ananas ved alle havnene, de anløb. Hvis de slog rod og trivedes, var der proviant til næste gang, de anløb havnen. På denne måde blev planten relativt hurtigt spredt ud til alle tropiske lande. Omkring 50 år efter dens ”opdagelse” var den allerede spredt ud til alle verdensdele altså lige bortset fra Antarktis. På Stillehavsøerne dukkede frugten dog sandsynligvis først op i 1777, da Kaptajn Cook plantede ananas på nogle af øerne.

Der blev skrevet meget godt om planten i Europa. Hurtigt fik den navn som frugternes dronning. Det blev snart ændret til frugternes konge, fordi bladrosetten over frugten kan minde om en kongekrone. Derfor har bladrosetten i dag stadig navnet ”Kronen”.

Ananas er ikke en frugt, der kan holde til flere måneders sejlads. Derfor var det kun få eksemplarer, der nåede frem til Europa. På den måde kom navnet ”frugternes konge” til at passe fint til de første frugters tilværelse i Europa. Det var nemlig kun konger og adelsmænd, der havde råd til at servere ananas.

Med køleskibenes effektivitet har friske ananas i de sidste årtier kunnet komme hurtigt og holdbart til Europa. For få år siden havde Elfenbenskysten tilkæmpet sig positionen som den største

eksportør af frisk ananas. Ghana, Sydafrika, Cameroun og Guinea har også kunnet levere frugterne. Brasilien, Cuba, Dominikanske Republik og Colombia har været andre lande, der har leveret en vis konkurrence. Nu er det dog i Mellemamerika, at den store produktion til eksport foregår. Det er især landene Costa Rica og Honduras, der eksporterer store mængder.

Bananer (Indien)

Bananer stammer højst sandsynligt fra et område, der strækker sig fra Indien til Papua New Guinea. Man antager, at bananer har været dyrket af mennesker i det asiatiske udbredelsesområde i over 4000 år. Det tyder på, at planten blev dyrket i Indus Dalen på dette tidspunkt. Bananen optræder i flere skabelsesberetninger på æblets plads. Det understreger sandsynligheden for, at bananen har været dyrket siden urtiden. I en skabelsesberetning fra Sulawesi (Indonesien) fik Adam og Eva først sænket en sten ned. Den var de ikke særligt interesserede i. Dernæst blev der sænket en banan ned, som Adama og Eva straks tog. Så sagde røsten fra skaberen, at de skulle være dødelige som bananplanten. Havde de valgt stenen, ville de have været uforanderlige og udødelige. I Koranen er Kundskabens træ en bananplante.

I 327 f.Kr. drog Aleksander den Store på et togt til Indien, hvor han smagte bananer. Romerne kendte ifølge Plinius kun bananen fra beretningerne fra Aleksanders tid. Arabiske krigere bragte bananen til Egypten og Palæstina i år 650. Arabiske slavehandlere beskyldes for at have bragt planten til Madagaskar og store dele af Afrikas kystlinie helt over til Guinea på vestkysten. I Guinea fik portugiserne øje på planten og lavede den første plantage på de Kanariske Øer i 1402. Herfra bragte en portugisisk munk, Tomas de Berlanga, planter med til Santo Domingo i Caribien. Formålet var at skænke den oprindelige befolkning en ny frugt. I Latinamerika spredtes planten hurtigt. Det gik så hurtigt, at man en overgang troede, at banan stammede derfra. Man så den jo alle vegne.

I lang tid var bananen dog kun noget, som europæere og nordamerikanere hørte om via rejseberetninger. En af de første, der øjnede mulighederne i bananeksport var amerikaneren Minor C. Keith. Da landet dengang manglede penge, fik Keith lov til at købe ca. 8 pct af landets areal, som dengang lå hen som regnskov. På dette areal plantede Keith bananer og atter bananer. Det gik strålende med eksporten og Keith købte arealer i andre mellemamerikanske lande. Keith virkede som en motor for eksportudviklingen i Costa Rica, men samtidig var han også lidt af en pestilens. Han havde på en måde landet i sin hule hånd. Keith stillede mange krav til regeringen. Mange lovforslag kom til høring hos Keith, før man turde fremsætte dem. Derfor begyndte man at omtale Costa Rica som en bananrepublik, fordi landet uofficielt regeredes af denne bananmand. Udtrykket er senere blevet brugt om de latinamerikanske lande, der i folks øjne er i "lommen" af USA, men udtrykket stammer altså herfra. Keith's selskab er i 1972 blevet omdøbt til United Brands Company. Bananer fra dette firma kendes under navne som Chiquita og Onkel Tuca.

Dengang gik eksporten til USA fra de mellemamerikanske lande. Det var ganske enkelt ikke muligt at eksportere frugterne til Europa. Bananerne var rådne, før de nåede frem. De første ba-

naner kom til Europa i 1885, men dannede ikke en realistisk basis for eksport. I 1903 skete omvæltningen. Her blev verdens første køleskib "Venus" lanceret. Siden er køleskibene blevet forbedret. Bananbådene er ofte hvide. Derfor har de fået navnet "den hvide flåde". Farven siges at være valgt, fordi hvidt reflekterer tropesolens stråler. Da bananerne skal opbevares køligt, er der jo ingen grund til unødvendig opvarmning af skibet.

I dag er bananer udbredt overalt i troperne og subtropene, hvor det overhovedet er muligt at dyrke den. De store eksportlande er stadig Mellemamerika, Colombia og Ecuador.

Mango (Østlige Indien)

Man anslår, at planten stammer fra et område, der strækker sig fra Himalayabjergenes forbjerge i det østlige Indien til bjergene i Myanmar (Burma). Man kender nemlig ikke vildformen. Planten har været dyrket af inderne i 4.000 år, hvorfra den er nævnt i det oldindiske skriftsprog sanskrit. Derfor kan den måske endda være dyrket i 6.000 år eller endnu længere tid! Mango er dybt forbundet med den hinduistiske religion. Det samme er tilfældet med buddhismen, for det siges, at Buddha fik sin visdom, da han sov under et mangotræ. I dag er mangoen nationalfrugten i Indien og det er der uden tvivl mange, der synes er et godt valg!

Allerede omkring år 500 e.Kr. var planten spredt ud over store dele af Asien. Omkring år 1.000 e.Kr. kom den til Afrikas østkyst med persiske købmænd. Europæere fik dog sandsynligvis først chancen for at kende frugtens eksistens, da en Broder Jordanus skrev om frugten i 1328.

I 1600-tallet bragte portugiserne mangoen til Vestafrika og Sydamerika (især Brasilien). Nogenlunde samtidig bragte spanierne frøplanter fra deres koloni Filippinerne til Mexico. Omkring 1740 kom den til Australien og Caribien. Planten blev bragt til Florida (USA) omkring 1825, hvor man forædlede videre på indiske sorter. Det resulterede i, at man her startede den første industrielle produktion af mangochutney. Det kunne forsyne resten af USA med mango, da frugten kun kan trives i Florida og Hawaii.

For få år siden var mango en sjældenhed på hylderne herhjemme. Vi kendte faktisk kun navnet fra mangochutney, som vi slet ikke kunne forbinde med en lækker frugt. I kraft af den forøgede rejseaktivitet, mangojuice i tropisk frugtjuice og mere effektive transportmetoder, er dette forandret. Nu kan vi næsten hele året købe mango i butikkerne fra vidt forskellige lande.

Den største dyrkning af mango finder stadig sted i Indien, men planten vokser nu i alle tropiske lande. Af eksportlande til Danmark kan nævnes: Brasilien, Colombia, Elfenbenskysten, Indien, Israel, Kenya, Mali, Mexico, Spanien, Sydafrika og Thailand.

Kiwi (Kina)

Kiwi stammer i naturen fra Kina, hvor den er nævnt i gamle historiebøger fra kejsertiden i 1500-tallet. Her findes en stor variation i vildtvoksende planter og her har planten været dyrket i over 1.200 år. Frugten havde i starten navnet Yang-tao, fordi den især fandtes i udkanten af skove

langs Yangtze Dalen. Det betyder nogenlunde ”æselfersken fra Yangtze Dalen”. Indtil i dag er det dog ikke en plante, som kineserne har gjort noget forædlingsarbejde ud af. Man har bare dyrket planter med gode frugter.

I 1904 medbragte en newzealandsk kvinde ved navn Isabel Frazer kiwi-frø fra Shanghai til New Zealand. Først i 1952 startede den første eksport fra New Zealand svagt op. Den var især rettet mod USA. Dengang havde frugten navnet chinese gooseberry (kinesisk stikkelsbær). På dette tidspunkt (ja og frem til murens fald!) så amerikanerne kommunister alle vegne. Under ledelse af Mac-Carthy skulle alle tendenser i retning af en kommunistisk tankegang fjernes i USA. Amerikanerne havde derfor svært ved at interessere sig for et stikkelsbær, der kom fra det kommunistiske Kina, selvom frugterne kom fra New Zealand. En forhandler i San Francisco fandt derefter på at give frugten handelsnavnet kiwifruit. Det var inspireret af den newzealandske nationalfugl ”Kiwi'en”.

Derpå begyndte interessen hurtigt at vende. I 1953 kom de første frugter til Europa. Siden har frugten gået sin sejrsgang over hele verden. Der findes ingen anden frugt i nyere tid, der på så kort tid har erobret verden. I løbet af de første 20 år steg eksporten eksplosionsagtigt og plantageejere blev millionærer over en nat.

Italien er nu den største producent med 33pct af verdensproduktionen efterfulgt af New Zealand med 25pct. Derefter kommer Chile, Kina, Frankrig, Grækenland, Japan, USA (Californien), Sydafrika og Israel. I Spanien produceres også en stigende mængde. Kina, Japan og USA kan ikke betragtes som eksportlande.

Papay (Caribien og Mellemamerika)

Papaya stammer oprindeligt fra Caribien og Mellemamerika. Allerede i det første årtusinde e.Kr. havde indianerne spredt frugten til Peru. I Nazca og Chimu har man fundet krukker og andet, som pottemagerne har formet efter papayaen.

Navnet papaya, der skulle betyde englefrugt, siges at stamme fra apapay, som indianerne kaldte frugten, da Columbus kom til de Vestindiske Øer. På engelsk hedder frugten også Papaw eller Pawpaw. Parallelt med navnet papaya hedder frugten og planten også melontræ på de forskellige sprog, på grund af ligheden med meloner (der dog hænger på træer). Men papaya er i hvert fald det almindeligste handelsnavn måske lige med undtagelse af Cuba, hvor papaya er et slangord for kvindens kønsorgan. Her hedder frugten i stedet fruta bomba (håndgranat-frugt).

Hidtil har papaya haft størst betydning for befolkningen i Asien og selvfølgelig Latinamerika. Papaya spises friske eller til desserter. Men i tropenerne anvendes de også på mange andre måder. Hvis man fx skal koge en sej, gammel høne, svøber man den i papaya-blade. Kødet bliver blødt som smør, fordi planten indeholder papain. Mælkesaften papain betyder, at papaya bruges i stor

stil i industrien. I Afrika er papaya sandsynligvis dukket op samtidig med slavehandelen, men har større betydning som grøntsag end som frugt (da den umodne frugt mørner kød).

I Danmark bliver frugten stadig mere og mere kendt, selvom det nok mere er navnet og frugten som konserves eller tørret, vi kender. Men mange rejsende vil også forbinde papaya med et behageligt minde om troperne.

Vindrue (oprindelsesland ukendt)

Man ved ikke med sikkerhed, hvor vindrueplanten stammer fra i naturen, da mennesket har dyrket planten siden forhistorisk tid. Nogle anser, at alle kendte vinsorter stammer fra en enkelt art, *Vitus vinifera*, der vokser syd for Sortehavet og det Kaspiske Hav til det nord-østlige Afghanistan. Nogle peger på Kaukasus som oprindelsesstedet, mens andre peger på en vild art ved navn *Vitis silvestris* fra Middelhavsområdet omkring Balkan.

Man antager, at mennesket har startet med at indsamle de vilde bær til spisebrug. På et eller andet tidspunkt har en beholder med druer fået lov til at stå for længe, hvorved frugterne er gået i gæring. Dette må så være spist eller drukket alligevel. Nogen har så opdaget, at man kom i en opløftet stemning af den gærede frugt. Hvornår dette skete første gang, ved man ikke. Måske er det helt tilbage til huleboernes tid, men det må guderne og huleboerne vide. Dette er så efterhånden blevet til en systematisk dyrkning af planten. 4.000 år før vor tidsregning blev druer malet i egyptiske grave. For 5.000 år siden omtales druerne i den første skrift man kender, den sumeriske kileskrift. Her kaldes frugterne for gestin. På dette tidspunkt bosatte de første bønder sig i Danmark og grundlagde derved det solide danske landbrugssamfund. Fra denne tid har man fundet aftryk af druer i potteskår. Dengang var klimaet mildere i Danmark, hvorved dyrkning af druer var uden komplikationer.

Om oldtidens folk også spiste druer, kan man kun gætte på. Det må man formode, da mennesket jo har brug for sukker. I dag har vi ingen problemer med at skaffe sukker. Vi går bare hen i butikken og køber en pakke. Men før i tiden fik man sødestoffet fra honning og frugt især druesukker fra vindruen. De første tegn på dyrkning af spisedruer kommer fra Grækenland i det første århundrede før vor tidsregning. Romerne fik muligvis planten fra grækerne, der plantede den på Sicilien. I Romerriget blev der drukket meget vin. De dyrkede også specielle store spisedruer og tørrede rosiner som forråd til vinteren. De importerede endda spisedruer fra Malaga i Spanien. I bibelen er der masser af henvisninger til vin. Her står i øvrigt, at Jesus formåede at lave vand til vin. Opskriften blev desværre ikke nedskrevet.